Самапомач Гатарорпас

Беларускі папулярна-гаспадарскі часапіс

Год VII. Вільня, Чэрвень 1938 г. № 6 (80).

Аб чым піша «Самапомач»:

Рэдакцыя і адміністрацыя: Вільня (Wilno), Завальная вул. 1.

Каталіцтва і зямельная рэформа

(З прычыны выступленьня Грамадзкай Рады пры Прымасе Польшчы).*

Хоча хто ці ня хоча, а зямельнае пытаньне з кожным днём становіцца ўсё больш пякучым. Цікавяцца ім сяньня ўжо ня толькі вучоныя ў ціхіх кабінэтах, ня толькі адна-другая лёкальная (мясцовая) арганізацыя, таварыства, партыя; цікавяцца гэтай справай ужо і інстытуцыі характару агульнага. Адным з доказаў такога зацікаўленьня зьяўляецца **заява**, з якой у канцы мін. 1937 году выступіла г. зв. Грамадзкая Рада („Rada Społeczna“) пры Прымасе Польшчы. Гэта заява заслугоўвае на тое, каб аб ёй сёе-тое пачуў і чытач-беларус. Тым больш, што як ня дзіўна, а польскія нават афіцыяльна - каталіцкія кругі неяк аб ёй або зусім маўчаць, або калі й гавораць, дык робяць гэта неяк быццам стыдаючыся. Гэтак прынамся пастуціў цэнтральны орган польскай г. зв Катал. Акцыі „Ruch katolicki“ (№ 12, 1937, Пазнань), зямяшчаючы гэту прынцыповую заяву пры канцы сшытка, у аддзеле ...m i s c e l a n e a (усячына).—Але бліжэй да справы.

Каталіцтва, як сыстэма, выказала свой пагляд на вырашэньне работніцкага і агулам гаспадарскага пытаньняў у ведамым пасланьні (энцыкліка) „Rerum Novarum“ папы Лявона XIII-га. Вывады гэтага пасланьня, з прычыны ягоных 40-ых угодкаў, распрацаваў і паглыбіў сучасны папа Пій XI ў пасланьні „Quadragesimo Anno“. І гэтыя якраз пасланьні паслужылі за аснову пры апрацаваньні ўспомненай заявы.

Бярэ яна (заява) пад увагу варункі ў польскай вёсцы, што практычна бяручы сягоньня адносіцца і да вялікае часьці вёсак беларускіх, і складаецца з 14 пунктаў, якія можна было-б падзяліць на дзьве няроўныя часьці. У першай (меншай) часьці сьцьвярджаецца цэлы рад недахопаў вёскі, на якія ў другой часьці даецца рада. — У лік недастаткаў заява залічае: нізкую культуру сельскіх гаспадарак, іхнюю неаплатнасьць, малазямельле, церазпалосіцу, перанасяленьне і г. д. Усё гэта, па думцы аўтораў заявы, стварае варункі неладу, каторы, каб направіць, трэба, між іншым, правесьці „рэформу нутранай структуры зямельнай уласнасьці“, колёнізацыю, прырэзку зямлі малазямельным.

Дзяржава павінна клапаціцца аб справядлівы падзел дабра і кантраляваць дабравольнае арганізаваньне самастойных дробных гаспадарак. Каліж-бы аднак буйныя ўласьнікі дабравольна не хацелі адступіць патрэбных на такую парцэляцыю абшараў, дык дзяржава можа іх выкупіць за „слушную цану“ **пад прымусам** і пасьля распарцэляваць. Згаджаючыся на гэткі прымус, заява засьцерагае, што стасаваць яго можна толькі выняткава. Урэшце, паўтараючы за папай Піем XI, што „вялікія рэформы канешныя і павінны быць хутка праведзены ў жыцьцё“, Грамадзкая Рада выказваецца за тым, што сягоньня найлепшым ёсьць лад корпарацыйны.

Гэтулькі Грамадзкая Рада. Новага тут, як бачым, нічога няма. Заслугай-жа ейнай ёсьць бясспрэч-

---

*) Прымас — гэта найвышэйшы прадстаўнік катал. касьцёла ў каторым-небудзь краю, у дадзеным выпадку — у Польшчы.

Дзень Коопэрацыі

Дзень Коопэрацыі ў Польшчы абыходзілі сёлета 12 чэрвеня. У большасьці дзяржаваў Эўропы гэты дзень празначаецца на першую нядзелю м-ца ліпня. А ёсьць і такія старонкі, дзе сьвята коопэрацыі абходзяць зусім у іншым часе, напр. увосені. Рэч аднак ня ў тым, калі гэты „Дзень“ ладзіць, а ў тым, як яго ладзіць.

Агульна прыняты парадак такіх сьвяткаваньняў між інш. прадбача: падлічэньне здабыткаў коопэрацыі за час мінулы, выказаньне, што ў гэтым часе было добрым, што менш добрым ці проста благім і, што можа найважнейшае, выпрацаваньне плянаў дзейнасьці на будучыню. Гэткім у істоце сваей быў і апошні Дзень Коопэрацыі ў нашых меншых і большых коопэратывах.

Дзень гэты аднак ужо мінуў і нам тут астаецца толькі глянуць на коопэрацыю быццам з боку.

Што такое коопэрацыя?

Коопэрацыя гэта сьведамае, дабравольнае супрацоўніцтва людзей.—Ужо гэта адно выразна кажа, што праўдзівая коопэрацыя можа разьвівацца толькі ў асяродзьдзі людзей культурна-сьпелых, бо такія толькі людзі здольныя працаваць супольна бяз прымусу. І наадварот, там, дзе адзінка людзкая ня мае свабоды сама разьвівацца, дзе яе агранічаюць розныя бюракратычныя загады і наказы згары, там праўдзівая коопэрацыя не разаўецца.

Маем падставу думаць, што чытачоў сваіх знаем прынамсі на гэтулькі, каб сьцьвердзіць, што яны добра разу-

на тое, што не ад учора ведамае каталіцкае становішча да справаў гаспадарчых у пару прыпомніла. Важна гэта для кожнага наагул; тымбольш, для селяніна беларускага ў межах Польшчы, а такжа для кожнага, хто цікавіцца ягонай доляй. Кожнаму сяньня павінна быць ясна, што дамаганьне зямельнай рэформы гэта зусім ня нейкая страшная „рэвалюцыя“, але цалком праўнае жаданьне нашага чалавека жыць палюдзку.

„MAISTAS“

Asnovaj narodnaj haspadarki Litoŭskaj Dziaržavy jość ziemlarobstva. Tamu ŭrad litoŭski i ŭsio hramadzianstva vielmi starajucca padniać kulturu i vydajnaść hetaha ziemlarobstva. Aprača hruntoŭnaj pierabudovy ziamielnaha ładu (parcelacyja, komasacyja, melioracyja), adnačasna pačata była praca nad padniaćciem uharu pradukcyi zbažovaj, pašnaj i hadaŭlanaj.

U rezultacie hetaha paŭstała pytańnie, jak i kudy pamiaścić hetu pradukcyju ŭnutry kraju i za jahonymi hranicami. Inakš kažučy vyrasła patreba sarhanizavańnia pieratvorstva i zbytu ziemlarobskich pładoŭ. Heta vymahała šmat trudoŭ i enerhii, bo ŭsio treba było pačynać ad asnoŭ.

U toj čas uvieś handal, vielmi razdrobleny, byŭ u rukach pryvatnych, najčaściej nialitoŭskich, zusim niepraktyčnych, asabliva na rynkach zahraničnych. Tavar niestandaryzavany (biez padboru), anonimovy (biazimienny) — na bolšuju metu nia moh zdabyć naležnaha miesca ŭ zahraničnaj konkurencyi. Tymčasam interas dziaržavy vymahaŭ jaknajbolšaj ekspansyi eksportu (rasšyreńnia vyvazu), kab zdabyć hrošy na adbudovu kraju. Pierarobka ź ziemlarobskich pładoŭ była abo zusim niakranutaje, abo tolki pačynałasia (kooperatyŭnaje małačarstva)

Z časam adnak pačałasia arhanizacyja i hetaj haliny haspadarskaha žyćcia. Małačarstva vyrasła praz kooperacyju, a pierarobka i eksport rešty praduktaŭ žyviołahadoŭli stałasia polem pracy sarhanizavanaj inicyjatyvy pryvatnaj.

18 krasavika 1923 h. ŭ Koŭnie była zasnavana akcyjnaja supałka z nazovam „Litoŭskaja Akcyjnaja Supałka dziela eksportu Jajok i Praduktaŭ Spažyvieckich—Maistas“, z asnaŭnym kapitałam 500.000 litaŭ (5.000 imiannych akcyjaŭ pa 100 litaŭ kožnaja). Meta supałki, jak padavaŭ

меюць, у якіх варунках разьвівалася і існуе коопэрацыя па вёсках беларускіх. Дадаймо тут толькі, што гэта коопэрацыя, хоць аб'еднывае сялянства беларускае, то аднак беларускага характару ні ў чым не праяўляе. Свайго беларускага саюзу коопэратываў, так як апрача палякоў у Польшчы маюць :немцы, жыды, расейцы, украінцы, нашым коопэратывам сарганізаваць ня прыйшлося, без найменшай іх самых у гэтым віны. Прыходзіцца жыць і працаваць належачы да саюзаў польскіх. Гэта сягоньня ў нас адзіная магчымасьць. У гэтых варунках праца поўнапрадуктыўнай быць ня можа. А каб ейную прадуктыўнасьць падняць, трэба **ўсьведамляцца** — як у сэнсе фахова-коопэратыўным, так і ў сэнсе агульна-людзкім. І адно і другое асягнуць памагае родная беларуская „Самапомач". Сюдою найпрасьцейшая дарога да праўдзівага скоопэратызаваньня нашай вёскі і да асягненьня з коопэрацыі ўсіх карысьцяў — ня толькі матар'яльных, але і духовых. Сюдою шлях да пераўзгадаваньня людзей на сьведамых і адказных грамадзян свайго краю.

Дык пазнайма праўдзівую коопэрацыю! Працуйма для коопэрацыі і ў коопэрацыі!

Сьвяткаваньне Дня Коопэрацыі ў Рачканах

Ужо неяк уваходзіць у звычай, што сьвяткаваньне Коопэратыўнага Дня ў Баранавіцкім вокрузе найбольш гучна праходзіць у вёсцы Рачканы, Ляхавіцкай гміны. Звычай гэты пачаўся ў 1935 годзе і з кожным годам гэта сьвята набірае большага размаху ўшыркі і ўглыб.

Сёлетняе сьвяткаваньне перайтварылася ў вялікі фэст, як у нас гавораць. Адбылося яно на Сёмуху, дня 5 чэрвеня 1938 г.. І хоць з прычын мясцовых афіцыяльны тэрмін сьвяткаваньня Дня Коопэрацыі прысьпешаны ў нас быў на тыдзень, аднак палучэньне яго з двума днямі сьвят Сёмухі (каталіцкай), было пэўным плюсам для цэлага сьвята.

Праграма сьвяткаваньня складалася з трох частак: 1. Акадэміі, 2. Спартовай часткі і 3. Прадстаўленьня і танцаў.

На акадэмію зложыліся: адсьпяваньне і адыйграньне грамафоннай пліткі коопэратыўнага гімну, прамоваў і дэкламацыяў. З прамовамі выступалі: кіраўнік мясцовай пачаткавай школы Ян Кэндзерскі і кіраўнік коопэратывы Патаповіч Янка, прамову каторага прысут-

---

statut, była nastupnaja: 1. eksport litoŭskich jajok i zasnoŭvańnie addziełaŭ i składaŭ u Litvie i zahranicaj dziela skuplivańnia i pierarobki jajok na vyvaz, 2. padniaćcie litoŭskaj hadoŭli kurej, 3. eksport vyrabaŭ małačarskich i 4. handal hetymi praduktami ŭnutry kraju.

Adnak užo pa kolkich miesiacach (5 śniežnia 1923 h.) žyćcio pakazała hetaj supałcy, što jana svaju dziejnaść abniała za vuzka. Tamu statut, a razam i dziejnaść byli pašyrany; supałka pastanaviła: 1. arhanizavać bojni, ladoŭni i pierarobku kanservaŭ i kumpiakoŭ, 2. adčyniać kramy i składy svaich vyrabaŭ u Litvie i zahranicaj, 3. vyvozić kurej, žyviołu naahuł, miasa i miasnyja vyraby, 4. padyjmać žyviołahadoŭlu arhanizujučy prykładnyja haspadarki. Znača supałka, choć paŭstała dziakujučy pryvatnaj inicyjatyvie, z pryvatnym kapitałam, adnak užo na pačatku nie ahraničałasia vyklučna da handlu i pierarobki, ale pracaj svajej abyjmała i halinu kulturnuju, prapahandnuju.

U hetym-ža 1923 hodzie supałka kupiła niedaloka ad Koŭna 40 ha ziamli i pačała budavać novačasnuju bojniu, ladoŭniu i fabryku miasnych vyrabaŭ. Tut-ža była zasnavana prykładnaja haspadarka. Adnak supałka nia čuła ŭ sabie tady mocnych padstavaŭ, bo, jak vidać z spravazdačy, za dva hady miela straty 463.237 litaŭ. Straty hetyja paŭstali ad taho, što: šmat ułožana było hrošaŭ u samuju razbudovu supałkavaj haspadarki, spadak cenaŭ praduktaŭ žyviołahadoŭli, kanfiskata niekalkich vahonaŭ tavaru ŭ h. zv. polskim kalidory pa darozie ŭ Čechasłavaččynu, a tak-ža skuplivańnie žyvioły niepraktyčnymi ahientami. Hetyja niepavodžańni adnak nie adbili achvotu supałki. Było pastanoŭlena pakryć straty ŭłasnymi srodkami, a asnaŭny kapitał pavialičyć da 10 miljonaŭ litaŭ, bo na hetkuju sumu była supałka zadoŭžanaja ŭ Litoŭskim Banku.

ныя ўзнаградзілі гарачымі воплескамі. У прэзыдыюме Акадэміі засядалі прадстаўнікі суседніх коопэратываў.

Вялікай атракцыяй была спартовая частка абходу. На яе зложыліся ровэровыя выперадкі на трасе 19 клм. 350 м., каторая праходзіла праз чатыры вёскі, прыцягваючы ў кожнай з іх сотні глядзельнікаў. У выперадках гэтых бралі ўдзел 9 асоб з розных вёсак нашай аколіцы. І хоць дарога была пяскавая, з выбоінамі — адным словам палявая, — аднак праехалі яе за 49 мінут. Першае месца здабыў Бацечка Стась з Рачкан, кіраўнік спэцыяльнай крамы скураў у Ляхавічах Спажывецкага Коопэратыву „Рунь“ у Рачканах; другое месца таксама асталося за сябрам „Руні“ — Болтуцем Іванам, праехаўшым дарогу за 50 мінут; трэцяе месца ўзяў Пілецкі Вінцусь з вёскі Русаўшчына, Сінёўскай гміны — час 50 з палавінай мінуты; чацьвёртае месца здабыў Кур'яновіч Сяргей з м. Ляхавічы — час 53 мінуты, а пятае месца Болтуць Язэп — з Рачкан, сябра „Руні“, час 54 мінуты. Дзьве асобы былі здыскваліфікаваныя, а дзьве не закончылі выперадкаў.

Пасьля гэтага адбыўся бег пешы на 3 клм. 600 м. Удзельнікаў было 14 асоб. Час — 13 мінут. Першае месца здабыў Васілеўскі Уладыслаў з Рачкан, другое Ваўчок Юрка з Перахрэсьця і трэцяе Бацечка Балеслаў з Пашкоўцаў.

На заканчэньне спартовай часткі былі 4 партыі ў ігры ў шпуляка („siatkówka“): рэпрэзэнтацыя „Руні“, Пажарнай Каманды з Рачкан, Koła Młodej Wsi з Пашкоўцаў і камбінаваная група. Першае месца ўзяла партыя Пажарнай Каманды з Рачкан.

Каб больш удзельнікаў прыцягнуць да спорту — кіраўніцтва Сп. Кооп. „Рунь“ вызначыла восем нагародаў. За ровэровыя выперадкі: I месца — 8 зл., II — 6 зл., III — 4 зл., IV — 2 зл. За бег пешы: I — 6 зл., II — 4 зл., III — 2 зл. За шпуляка — адну нагароду — 6 зл. Нагароды выдаваліся чэкамі, упаважняючымі выбраць давольны тавар на азначаную суму ў крамах Сп. Кооп. „Рунь“.

Увечары адбылося сцэнічнае прадстаўленьне штукі „Сватаньне“ (пераробка Я. Патаповіча II акту штукі „Дзядзька Якуб“) і камічны абразок Янкі Патаповіча „За чаркай“. Прадстаўленьне было пераплецена дэклямацыямі. Пасьля прадстаўленьня адбываліся танцы пад гукі смычковай аркестры з Рачкан.

Сьвяткаваньне адбылося ў гумне, прыгожа ўбраным у зелень, коопэра-

---

Hetki finansavy stan supałki nia moh kožnaha zaachvocić. Adnak namierami i dziejnaściu haspadarčaj supałki pačali cikavicca arhanizacyi hramadzka-haspadarskija, a pierad usim Sajuz Litoŭskich Ziemlarobaŭ, Litoŭski Sajuz Ziemlarobskich Kooperatyvaŭ, a taksama kooperatyva „Eksimport Litvy“ („Letuvos Eksimportas“). Hetyja arhanizacyi kupili kala 3.000 akcyjaŭ i na schodzie 4 śniežnia 1925 h., aprača vybaraŭ novych uładaŭ, na čale katorych stanuŭ Jazep Tubialis (u tym časie ministr finansaŭ, a paźniej staršynia rady ministraŭ), źmienieny byŭ kirunak dziejnaści „Maistąsa“. Pastanoŭlena było apierci hetu dziejnaść na tranzakcyi śviniami, pierad usim pryjmajučy pad uvahu pierarobku bekonaŭ.

Heta źmiena kirunku była padyktavana varunkami, jakija paŭstali zahranicaj i ŭ kraju. Imienna Niamieččyna, z pryčyn palityčnych, začyniła hranicy litoŭskamu eksportu. Čechasłavaččyna, kudy jšli vialikija transparty vałovaha miasa, damahałasia śviežaha, niasolenaha tavaru, a hetkaha, z pryčyn techničnych, nia možna było padać. Inšyja dziaržavy, pierad usim vialiki rynak anhlicki — hetych praduktaŭ zusim nia pryjmaŭ. Dziela ŭsiaho hetaha treba było pierajści na kirunak praduktaŭ vysokavartasnych, asabliva biaručy pad uvahu vymahańni rynku anhlickaha.

Hetak z pryvatnaj supałki „Maistas“ pieratvaryŭsia ŭ supałku ziemlarobskuju i arhanizacyju pramysłova-handlovuju. Pry Kovienskaj fabrycy była sarhanizavana pierarobka bekonaŭ chodkich na anhlickim rynku. Ad hetaha času dziejnaść „Maistasu“ z hodu ŭ hod pačała padyjmacca. Pryjšła patreba razbudovyvać addziełý ŭ inšych vokruhach Litvy, kab hetak pašyryć i pabolšyć pradukcyju dy abniać svajej dziejnaściu cełý kraj.

U źviazku z hetymi namierami treba było zdabyć i bolšyja kapitały. Dziela taho, što hetaj halinaj pracy pačała cikavicca i dziaržava, bačačy ŭ hetym mahčy-

тыўныя сьцягі і адпаведныя лёзунгі і думкі, асаджаныя ў прыгожыя рамкі пад шкло. Асаблівую ўвагу прысутных зварочвалі спэцыяльныя, артыстычна выкананыя табліцы, прадстаўляючыя наглядным спосабам разьвіцьцё і даробак Сп. Кооп. „Рунь“ у Рачканах, і заклікаючымі прысутных арганізавацца ў коопэратыйныя хаўрусы — амаль адзіны магчымы сяньня йшчэ спосаб на нашых землях арганізацыйна палепшаць сваё матарыяльнае і духовае палажэньне і прывучаць людзей да сумеснай працы для свайго-ж дабра.

Ня гледзячы на тое, што на сьвяткаваньні было каля тысячы, а мо' і болей асоб — адбылося яно вельмі спраўна. Розгалас аб ім разьнёсься гучным рэхам па бліжшых і дальшых ваколіцах, выдатна папулярызыючы ідэю коопэратыўнага супрацоўніцтва.

Рачканы слушна гардзяцца і хваляцца сваей працай і дасягненьнямі.

Рачканскі.

Гаспадарская практыка

Хоць уся блізу земляробская гаспадарка беларусаў апіраецца на самай толькі практыцы, то аднак як гэта ні дзіўна, значэньне практыкі ў нас вельмі недацэньваецца. Скрозь і ўсюды яшчэ людзі хочуць гаспадарыць, „як дзяды гаспадарылі“. Можна, праўда, ужо часам сустрэць на вёсцы адну-другую кніжку аб земляробстве, але сапраўды-ж ня чуваць, каб нашы людзі вучыліся гаспадарыць **адзін ад другога.** Ці гэта вытлумачыць трэба недаверам чалавека да чалавека, ці фальшывым пераканаьнем, што „толькі я раблю добра, а ён да нічога ня здатны“, ці мо' яшчэ чым іншым, — цьвердзіць тут напэўна ня можна: найхутчэй ёсьць тут усяго пакрысе, ня выключаючы нават і зайздрасьці, каб хто іншы „не ўзбагаціўся“ маімі пазнаньнямі. Гэта апошняе шырака стасуецца ў фабрыках, але ў земляробскіх гаспадарках гэта ёсьць брыдкае самалюбства. Бо каб так паступалі ўсе людзі, то мусіць і да сягоньня йшчэ аралі б — замест плугу, яловай рагацінай...

Але вернемся да часаў навейшых і найнавейшых.

З настаньнем вясны ў фаховых гаспадарскіх часапісах культурных наро-

maści haspadarskaj ekspansii ŭnutry kraju i zahranicaj — paŭstaŭ tady prajekt, kab kazna vykupiła čaść supałkavych akcyjaŭ dy kab dała finansavuju pomač na razbudovu novych bekoniarniaŭ.

Hety prajek byŭ pryniaty i dnia 22 krasavika 1930 h. byŭ zaćvierdžany novy i apošni statut „Maistasa“. Ciapier nazoŭ jahony skaraciŭsia na „Akcyjnaje Tavarystva Maistas“. Asnaŭny kapitał byŭ pavialičany da 13 miljonaŭ litaŭ. Bolšaść akcyjaŭ pierabrała kazna, apracа taho pastanoŭlena, kab pry zakupach syrca adličać ad sialan peŭny pracent dziela zakupu akcyjaŭ. Hetym naznačany byŭ plan, kab u budučyni ŭsie, abo prynamsi bolšaja čaść akcyjaŭ apynułasia ŭ rukach ziemlarobaŭ, pradućentaŭ bekonavaha syrca.

Ad hetaha času praŭnaja starana „Maistasu“ ŭstaliłasia i pačałasia praca nad pašyreńniem vytvorstva i eksportu. Najvažniejšaj zadačaj astałosia bekoniarstva. Adnak nie abminuli taksama skupu, pierarobki i eksportu śviniej słaninavych, skaciny, kurej, husiej, kačak i ŭrešcie — trusoŭ.

Ciapier, apracа Kovienskaj fabryki na Aleksocie, isnujuć jašče fabryki ŭ Kłajpedzie, Šaŭlach, Panieviežy i ŭ Taŭrogach. Usie jany majuć svaje addzieły. Apošnim časam „Maistas“ mieŭ svoj handlovy fłot, katory ciapier pierajšoŭ da novasarhanizavanaha transportnaha tavarystva.

Kab vyraźniej pabačyć pracu „Maistas'a“, zaznačma, što razrastańnie jaho pačałosia ad 1930 h., kali pačałasia pradukcyja bekonaŭ. Apracа bekonaŭ „Maistas“ tak-ža skuplivaje skacinu i chatniuju ptušku. Napr. u 1937 h. było skuplena 204.934 štuki kuraniat, 75.142 indyki, 108.500 husiej i 43.441 kačak. Kab hetuju ptušku pryhatavać na eksportny tavar, „Maistas“ kormić jaje ŭ adumysłovych chlaŭkoch. Ad 1934 h. „Maistas“ pačaŭ skuplivać i vyvozić zahranicu trusoŭ. Ciapier z kožnym hodam hadoŭla trusoŭ pavialičvajecca i heta asabliva drobnym

даў многа і многа ёсьць абвестак аб шуканьні і аб прапанаваньні землябробскіх практык. І гэта не надарма. Сынычкі з найлепшых, найсільнейшых нават гаспадарак ідуць у гаспадаркі чужыя на правох звычайных хоць-бы работнікаў ці парабкоў; часта аднак выменьваюцца гэтак сем'і сваімі дзяцьмі.

Нашто ўсё гэта? — А па тое, каб пабыўшы „ў людзях“ і ад іх пазнаць лепшыя способы гаспадаркі. Пэўна-ж, што найлепш папасьці на практыку ў гаспадарку добрую, нават у прыкладную. Але і ў слабейшай заўсяды можа знайсьціся нешта, што прыдасца ў пазьнейшым жыцьці, а што там трапіцца горшае, таго й так ня толькі ніхто стасаваць у сябе ня будзе, але і здалёку будзе яго абмінаць. А гэта ў жыцьці ня мала знача.

Гэтак у людзей. А што ў нас? Чамусьці так склалася, што тут ня толькі нічога такога не спаткаем, але калі-б нейдзе нехта нешта такое зрабіў, дык яго мусіць парахавалі-б як памяшанага на розум. Так! Ісьці да каго на дармавую(!) службу — не! Гэта нешта такое, што ня месьціцца нашаму чалавеку ў галаве. І ў гэтым цэлая бяда. Тут якраз патрэбны пералом. Зразумець трэба, што калі так як і няма гаспадарскага школьніцтва, калі так цяжка аб добрую родную газэту ці кніжку, у гэткую пару добра абдуманая і праведзеная практыка гэта адзіны способ сапраўднага здаровага поступу ў нашай гаспадарцы.

Другая справа гэта гаспадарскія экскурсіі — ўзаемнае адведываньне суседніх і дальшых гаспадарак. Экскурсіі гэткія ў гаспадарскі хлеў, у гумно, у сад, агарод, на поле ці сенажаць, у лес, да рыбных ставоў — усё гэта надта карыснае і павучальнае, асабліва, калі знайдзецца нехта, хто аб усім бачаным патрапіць рачова і ясна расказаць. — Цяперашні час па сяўбе і прад сенакосам да гэткіх экскурсіяў вельмі прыдатны. Тымбольш, што ўсё гэта ня зьвязана з ніякімі выдаткамі, ані нават з патрэбай належаньня да нейкай арганізацыі.

Урэшце йшчэ адзін способ нагляднай навукі — гэта гаспадарскія выстаўкі. Гэты способ, пашыраны ў краёх з высокай культурай, у нас тымчасам таксама блізу няведамы. Патрабуе ён аднак і арганізацыйнага апарату і што можа важнейшае — грошай. Дык на пачатак прыходзіцца агранічыцца да пунктаў першых двух: **практыка і экскурсіі** — і імі поўнасьцю карыстацца.

В. З.

---

haspadarkam daje dobry dachod. Skuplivańnie skaciny davoli ŭtrudniena tym, što ciažka znajści kupca na jejnaje miasa. Za apošnija dva hady adnak i tut zaznačyŭsia postup na lepšaje, bo z hetaha miasa pačali vyrablać kanservy.

Jak vialikaje značeńnie maje „Maistas“ dla krajovaj haspadarki, vidać choć by z taho, što praz jaho jdzie kala 25 prac. usiaho ekșportu Litvy.

Skazana było ŭžo, što „Maistas“ zajmajecca ciapier pierarobkaj miasa na kanservy. Dadać da hetaha treba, što kanservy hetyja vyrablaje „Maistas“ takža i z takich haspadarskich raślin, jak: ahurki, morchva, fasola, pamidory. Usie hetyja kanservy iduć najbolš zahranicu: u Anhliju, Ameryku, Palestynu. a tak-ža ŭ anhlickija i francuskija kalonii.

Vyvoziačy bolšuju čaść svaich vyrabaŭ zahranicu, „Maistas“ nie pakidaje i rynku ŭnutranaha, zn. litoŭskaha. Maje jon na heta ŭ kraju 48 kramaŭ, u katorych pradaje svaje sobskija vyraby hurtam i ŭ detalu. Hetyja abaroty na ŭnutranym rynku z kožnym hodam padyjmajucca.

Pry kancy treba ŭspomnić, jakaja stasujecca technika pry skuplivańni syrca ad ziemlarobaŭ. Vot-ža skuplivańnie adbyvajecca hetak: u fachova-ziemlarobskaj presie i ŭ radio abviaščajecca termin (dzień i hadzina) i miesca (kali i dzie) i jakaja žyvioła budzie skuplivacca. U naznačanym časie i miescy pryjaždžajuć ahienty „Maistas'a“ i skuplivajuć pryviezieny syrec. Kožnaja štuka žyvioły važycca i znakujecca. Naležnaść vypłačvajecca zaraz-ža, ale nia ŭsia, bo ahient nia moža na miescy zaraz pravilna acanić kožnuju štuku. Robicca-ž heta tolki ŭ bekoniarni, paśla taho, jak syrec pierarobicca na tavar, aznačycca hatunak, vaha i vartaść dadzienaj štuki. Tady aznačajecca dapłata, jakuju sielanin najčaściej dastaje praz miascovuju kooperatyvu.

„*Tyg. Rol.*“

inž. J. J.

Ратунак ад граду

Сьцюдзёную вясну замяніла гарачае на пачатак лета. А што ў сярэдзіне ліпня прыходзяць да нас буры і навальніцы, аб гэтым кожнаму ведама. Найгорш аднак, калі разам з гэтым прыйдзе град. Здараецца гэта ў нас, праўда, ня так часта, але бывае.

Што такое град і чым ён небясьпечны, кожны ведае. Горш затое з спосабамі барацьбы з гэтым-жа градам. У тых старонках, дзе град здаўна робіць частыя спусташэньні, людзі стараліся ўсімі сіламі разганяць градавыя хмары, стасуючы пры гэтым хваляваньне паветра. Спачатку — званілі ў званы, пасьля (18 стагодзьдзе) ў Францыі будавалі высокія вежы; у канцы мінулага стагодзьдзя ў Аўстрыі прабавалі разаганяць градавыя тучы, страляючы ў іх з адумысных гарматаў. У 1903 годзе былі пробы разганяць градавыя тучы пры помачы хваляў электро-магнэтычных, высыланых тады ўжо з малых радіонадавальных станцыяў.

З усяго гэтага аднак калі была якая карысьць, дык хіба толькі тая, што людзі больш цікавіліся і прыглядаліся да самага граду, пазнавалі калі ён дзеіць мацней, а калі слабей. Сьцьвердзілі напр., што град прыходзіць найчасьцей з бурай, у часе якой веюць сільныя вятры, каторыя пры гэтым вельмі часта мяняюць свой кірунак. Кірунак і сіла граду залежна ад сілы і кірунку вятроў. Чым больш укосна падае на зямлю град, тым большая ягоная сіла і тым большыя робіць ён спусташэньні. Больш практычнага ў гэтым кірунку людзі дагэтуль нічога не знайшлі.

Знайшлі затое спосаб ратавацца ад згубных насьледкаў градабіцьця, спосаб ня гэтулькі танны, колькі пэўны. Гэтым спосабам ёсьць страхоўка. Па іншых старонках ёсьць танныя самадапамаговыя страхавыя супалкі. У нас такіх супалак няма. Ёсьць толькі ведамы PZUW (Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych), які сьцягівае прымусовыя складкі за страхоўку гаспадарскіх будынкаў. Гэты самы PZUW вядзе так-жа і аддзел страхоўкі ўраджаяў ад градабіцьця. Дзякуючы стараньням заінтэрэсаваных асоб і арганізацыяў, PZUW згадзіўся прызнаць ніжэйшую (таньнейшую) таксу за страхоўку ўраджаю ад градабіцьця, але толькі ў тых выпадках, калі з аднэй вёскі знойдзецца ахвотных прынамся **пяць** гаспадароў. Дзе гэткія ахвотныя знойдуцца, там маюць права яны да 20 проц. спуску ад страхавых складкаў.

Падаючы гэту апошнюю вестку аб страхаваньні ўраджаяў ад градабіцьця, мы далёкія ад таго, каб кожнага заахвочываць да страхаваньня. Але для тых, хто мае збожа добрае, а поле ягонае ляжыць у паласе градавой — град звычайна паўтараецца ў тым самым месцы, — таму страхоўка, можна сказаць, заўсяды аплаціцца. Згары толькі трэба быць прыгатаваным, што за страхоўку ў паласе градавой складкі будуць большыя, чым у паласе ад граду больш-менш вольнай.

Дастаць падрабязныя інфармацыі аб страхоўцы ад градабіцьця, а так-жа правесьці самую страхоўку можна праз паветавых інспэктароў PZUW, якія знаходзяцца ў кожным паветавым месьце.

К.

Як гаспадарыць на няўжытках

У нашым краю зямлі вольнай, няпрыгоднай пад гаспадарскую ўправу, і дагэтуль неабраблянай, блізу што няма. А і на тое, што часам вырываецца з рук такіх ці гэткіх абшарнікаў, найчасьцей прыяжджаюць людзі чужыя. Тымчасам здараюцца йшчэ сям-там абшары няўжыткаў, з каторых ніякай карысьці ніхто ня мае. Не гаворым ужо тут аб голых скалах, на каторых ніякая гаспадарка немагчымая. Але мы маем шмат тарфянішчаў, пяскоў, грунтоў замоклых і падмоклых і г. д. Некаторыя з іх могуць і павінны быць заменены на ўжыткі земляробскія: ворнае поле, сенажаці, пасьбішчы, лясы і г. д.

Возьмем пад увагу сыпучыя пяскі. Паявіліся яны звычайна на месца вырубаных лясоў, а ведама, што звычайна пад лесам знаходзяцца найчасьцей глебы найгоршыя. Калі лес рос на грунце пяшчаным, вельмі лёгкім і сухім, дык па вырубаньню яго і па выкарчаваньні пнёў зямля да глыбіні ўспульхняецца. Зямля гэткая, з прыроды бедная на ваду, высыхае дашчэнту і замяняецца ў сыпучы пясок. Вецер носіць дробныя

пяшчынкі з месца на месца, засыпаючы палі і творачы ў рэках мялізны. Натуральна, гэткі сыпучы (лётны) пясок ня толькі не дае земляробу ніякае карысьці, але засыпаючы поле часта робіць паважныя шкоды.

З гэтых прычын земляроб усімі сіламі павінен змагацца з сыпучымі пяскамі, недапускаючы перад усім каб яны паўставалі, а ў разе паўстаньня — да замены іх на аромае поле. Дзеля гэтага па вырубаньню лесу ня можна сьпяшацца з карчаваньнем, каб не псаваць будовы глебы, але зараз-жа старацца засаджваць лес нанава. Глеба пад лесам растучым ніколі не заменіцца на сыпучы пясок. Ападаючае лісьцё ці шпількі дрэваў хвойкавых твораць даволі грубы верхні пласт, які пакрывае пясок і не пазваляе ветру разьвяваць пясок. Ды і без таго ў лесе зацішней, чым у адкрытым полі і таму растучыя дрэвы гэта найлепшы спосаб процiў пяшчаных выдмаў.

Калі-б на ўсё гэта земляроб не зьвярнуў увагі, асабліва калі-б дапусьціў да тварэньня сыпучага пяску, дык трэба з ім змагацца. Вятры ў нас найчасьцей веюць з захаду на ўсход, дзеля гэтага ўпоперак гэтага кірунку, а знача з паўдня на поўнач, стаўляюць з хрусту платы. Вецер, нясучы пясок, натрапляе на плот, траціць на сіле і таму пясок падае за плотам на зямлю, творачы гэтак малыя гарбы і ўзгоркі, але не пераносячыся далей. Добра так-жа, калі засеяць на такіх пяскох траву, якая расьце на сухіх мясцох. Травы гэткія як паша ня маюць ніякай вартасьці, але каранямі сваімі толькі ўмацоўваюць паверхню і не пазваляюць ветру ўздыймаць зярняты пяску.

Найлепшым аднак, хоць і вымагаючым пэўных коштаў грашовых, ёсьць спосаб — лясны, г. зн. засаджваньне пяскоў лесам. Адразу аднак засаджваць лесу ня можна, бо вецер вывее ня толькі насеньне, але і самыя маладыя расьлінкі (дрэўцы). Пачынаць трэба ад умацаваньня верхняга пласту. Дзеля гэтага ўперад садзяць вербу, якая ёсьць цэнным матар'ялам да вырабу плеценых мэбляў, кошыкаў і г. д. З гэткай плянтацыі вербы можна мець добры даход. Калі вербу маем гадаваць на большым абшары, дык у выараную баразну ўкладаем малыя розачкі вербы і прыкрываем ськівай наступнай баразны. Работа йдзе шыбка, верба лёгка прыжывае. Усю такую плянтацыю можна ўжываць праз пару гадоў, у працягу якіх зямля пасьпее ўмацавацца. Калі кончыцца час ужыткаваньня вербы (плянтацыі можна перанесьці на іншае месца), тады паміж іхнімі радамі садзім сасну. Кустоў вярбы ня трэба нішчыць ані выкідаць, бо яны будуць ахаронай для маладога сасьняка.

Калі сухая толькі самая паверхня пяску, а вада знаходзіцца ня вельмі глыбака, дык можна абыйсьціся і без умацаваньня пяску пры помачы вербы. Але трэба тады пасадзіць такія дрэвы, як сасна, карлаватая бяроза ці акацыя, каторыя лёгка прыймаюцца і хутка разрастаюцца ў густы зарасьняк. Гэта бароне пясок ад уздыйманьня з ветрам. Ня трэба даказваць, што лес на гэткім няўжытку, хоць — асабліва калі пасадзіцца сасна — трэба на яго доўга чакаць, дае вялікую карысьць,

Гэта толькі адзін з шмат якіх іншых спосабаў абгаспадарваньня няўжыткаў. У мінулым (за м-ц май) нумары „Самапомачы" ўспаміналася аб гадоўлі рыбы, да чаго вельмі прыгодны мясцы па выбраным торфе. Усёж разам паказвае, што сапраўдных няўжыткаў ёсьць так мала, што іх можна і ня лічыць. А калі няўжыткамі называем шмат якія грунты, на якіх не расьце напр. збожа, дык гэта толькі паказвае, што гаспадарыць сапраўды ня ўмеем. Сьветлы гаспадар ведае, што глеба можа не радзіць збожа і аднак ня быць няўжыткам. Усё залежа ад таго, да чаго сам гаспадар гэту зямлю празнача.

С. Я—віч.

Бяленьне аўсянага калосься

На ніве зусім яшчэ зялёнага аўса часта можна пабачыць зусім белыя пустыя вехі. Робіць гэта ўражаньне аўса быццам прад часам дасьпелага. Сапраўды-ж гэта аўсяная хвароба, якая называецца бяленьнем калосься. Дагэтуль думалі, што прычынай гэтага зьяўляюцца такія шкоднікі, як гэсская муха, якія шкодзяць зародку зярняці і не даюць яму дасьпець. Апошнім часам аднак паказалася, што шкоднікі гэтыя, праўда, могуць давесьці да бяленьня калосься,

але можа гэта так-жа стацца і ад мэханічнага пакалечаньня ці йшчэ ад прычын якіх іншых

Сьцьверджана прад усім, што адзін сорт аўса дае такіх каласоў менш, іншы больш, зусім незалежна ад таго ці шкоднікі былі ці не. Гэта знача, што адны сарты гэтай хваробе паддаюцца, а іншыя на яе адпорныя, пры гэтым уласьцівасьць гэта пераходзе ў спадчыне з ґенэрацыі ў генэрацыю. Калі-б мы заўважылі, што на полі ёсьць такіх расьлін шмат, а шкоднікаў мала або іх і зусім няма, дык слушна можна думаць, што гадаваны сорт мае асаблівую склоннасьць да вытвараньня белых (глухіх) каласоў. У гэткім выпадку няма іншай рады, як толькі пастарацца новага сорту аўса, які-б гэтай хваробе не паддаваўся. А гэта вельмі важнае, бо калі-б такіх прадчасна зьбялелых, а фактычна глухіх каласоў аказалася шмат, дык авёс такі будзе неўмалотны і ўраджай малы. Будзе саломы, але ня будзе зерня.

Бяленьне аўса здараецца падчас сушы, што цалком зразумелае, бо авёс вымагае шмат вільгаці, асабліва ў пару выплываньня. Калі-ж у гэтым часе здарыцца суш, дык запыляньне адбываецца няправільна і часьць каласоў не завязвае насеньня. І тут людзі так жа заўважылі, што недастаткам гэтым адзначаюцца некаторыя сарты, падчас калі іншыя, у тых-самых варунках, на гэту хваробу ня церпяць. Тут прычынай бяленьня каласоў можа быць нястача ў глебе пэўных кармовых складнікоў. Ведама, што блізу кожная расьліна для свайго разьвіцьця патрабуе азоту, поташу, фосфару і вапны. Калі аднаго ці тымбольш некалькіх такіх складнікоў у глебе няма, дык можа гэта адбіцца на расьліне даволі рознаяка: адны памалу растуць, іншыя зьмяняюць колер і блізу ўсе абніжаюць ураджай, даючы пры гэтым зерне недаразьвітае. Вось-жа аказваецца, што авёс вельмі чулы на нястачу ў глебе поташу, а так-жа на колькасьць яго ў адносінах да іншых эснаўных складнікаў (азоту, фосфару і вапны). Калі гэтыя адносіны не такія як трэба, асабліва калі поташу за мала, дык асабліва пры нястачы вады авёс хварэе на бяленьне калосься, з каторага шмат бывае пустых (глухіх).

На бяленьне калосься людзі дагэтуль блізу не зварочвалі ўвагі, ды й наагул недацэньваем хваробы расьлінаў. Тымчасам ёсьць гэта адна з найважнейшых прычынаў, чаму ў нас такія нізкія ўраджаі. Толькі апошнім часам людзі зьвярнулі ўвагу на хваробы бульбы; ды й то тады толькі, калі ўжо хваробы так даліся ў знакі, што зусім ня можна было бульбы гадаваць. Бліжэйшае аднак дасьледаваньне розных гаспадарскіх расьлінаў бязумоўна пацьвердзіць, што й яны церпяць на розныя хваробы. Трэба на гэта зьвярнуць увагу і ўжываць насеньне здаровае, вольнае ад хваробаў; падыйме гэта ўраджай, напэўна.

Паз.

Як недапусьціць да крадзежы ў пчол.

Пачатую крадзеж трудна устрымаць, дык стараймася да гэтага недапусьціць. Прычынай крадзежы ня пчолы, але пчаляр.

Ня можна не згадзіцца, што шмат пчол штогод марнуецца ад крадзежы, да якой прывучае іх сам пчаляр. У самых пчол ня можна шукаць прычыны грабежства з тае прычыны, што прырода абдаравала іх найвышэйшай энэргіяй дзеля прыгатаваньня сабе корму на дзень сягоньняшні і на зіму Нахіл да грабежства пачынаецца пры зьбіраньні салодкага соку з меданосных кветак, але толькі тады, калі сам пчаляр дасьць на гэта повад, ды калі няма даволі пчалінай пашы. Зладзейкамі могуць быць ня толькі пчолы з чужога вульля, але і з свайго собскага.

Касуйма слабыя пні.

Слабыя пні ня толькі не даюць ніякай карысьці, або толькі вельмі нязначную, але можна сказаць, што найчасьцей бываюць прычынай грабежства (нападаў). Гэта не датыча самых толькі пчол, бо ў другой палове лета ды ўвосені і восы ў слабых пнёх гаспадараць як у сябе дома. Пчолы, калі не знаходзяць даволі пашы ў полі, шукаюць яе ўсюды, так што ня можна моцна дзівіцца, калі каторая з іх заблудзіць у вулей з слабым роем, каб там паласавацъ. А як гэта станецца раз, дык ужо крадзежы можна вельмі хутка спадзявацца.

Сьведамы пчаляр дзеля гэтага ўжо з самай вясны, калі гэтага не зрабіў у годзе папярэднім, злуча слабыя раі. Лік пнёў ад гэтага, праўда, зьменшыцца, але з другога боку трэба памятаць, што карыснасьць пчол ня мерыма толькі паводле ліку асаджаных вульлёў, але паводле іх сілы і прадукцыйнасьці. Правілам павінна быць, каб прад галоўным узяткам пчолы дайшлі найбольшай сілы.

Парадак працы ў вульлі.

Шмат хто з пчаляроў мае благую прывычку пераглядаць свае пчолы часьцей, як гэта трэба. Гэтым яны ня толькі без патрэбы дражняцца, але часта такі перагляд ці нейкая там чыннасьць трывае лішне доўга. Найбольшая небясьпека тады, калі рамкі з мёдам і чэрам трымаем надворы, так што пчолы маюць да іх доступ. Калі „галодныя“ напасьнікі знойдуць так лёгкі доступ да мёду, а вулей будзе слабы, дык на яго напэўна нападуць. Дзеля таго яшчэ раз трэба прыпомніць, каб працаваць у вульлі скора і ў разе сапраўднай патрэбы выбіраньня рамак, не стаўляць іх на адкрытым паветры, але ў нечым закрытым, напр. у парожным вульлі.

Кепскі спосаб выбіраньня мёду.

Скажам сабе праўду, як шмат хто пaступае пры лазьбінах. Зусім не па пчалярску. На пасецы ці кругом яе поўна капляў мёду, праца йдзе памалу, так што за малую хвільку ужо поўна кругом чужых пчол. Дзеля гэтага пры лазьбінах патрэбны наўперад супакой. Вуль адчыняем бяз стуку, у шпары паміж шклом і самым вульлём хрыху падкурываем, пачакаем пакуль пчолы пералятуць на пярэднія пласты, пасьля толькі лёгка выймаем рамкі. Рамкі з пчоламі складаем на казлы, а пчолы з іх зьмятаем у падстаўленую судзіну. Гэтак не дапусьцім да грабежства. Галоўнае пры гэтым, каб недапусьціць да накапаньня на зямлю мёду і наагул захаваць чыстату. Гдзе гэтага няма, там грабежства зусім пэўнае.

Неадпаведнае кармленьне.

Гэта пытаньне належа да найважнейшых. Бо ўвосень грабежства ў пчолаў бывае найчасьцейшым. Перад усім раджу: кармеце заўсяды ў час!.. Ня трэба баяцца, што пчолы ад раньняга прыкормліваньня будуць сільна чэрыць або што запасы спатрабуюць. Пчала ёсьць творам вельмі разумным; спажывае свой корм мерна, незалежна ад таго ці яго ёсьць мала ці шмат. Пры раньнім кармленьні пчолы перад усім пададзены корм добра бяруць, чаго ня можна напэўна спадзявацца, калі прыйдуць восенскія туманы, можна даваць падкормку ў большых порцыях, раз-за-разам. Кепска робіць той, хто корміць пчолы з карытка, у якое ня ўвойдзе больш як паўлітра: трывае гэта доўга і шмат трэба гэтых карыткаў. Таму карміць трэба раней і за раз даваць большыя порцыі. У кожным разе заўсяды трэба даць новую порцыю ўвечара, а ніколі не даваць удзень. Дзеннае кармленьне прывучае пчолы да грабежства. Кормячы цукровым сыропам, таксама як і мёдам, ня можна дапусьціць да таго, каб на пасецы асталіся ягоныя каплі. Прычына і насьледкі гэтага—ведамыя. Гэта аснаўныя зацемкі для кожнага пчаляра, асабліва-ж для пачаткуючага.

„Mil. Hosp.“

В. Ш-к.

Pierasyłka apłačana ryčałtam.

Гаспадарская хроніка

Зносіны з Літвой. Апрача пісьмаў можна ўжо з Літвой мець спалучэньне тэлефонічнае, г. зн. можна гаварыць праз тэлефон. Ад 22 чэрвеня сёл. пачнуць ужо з Польшчы езьдзіць у Літву і цягнікі. Аб часе адчыненьня руху гандлёвага (між іншым і ганяньня плытоў) і турыстычнага будзе асобнае паведамленьне. У гэтых справах яшчэ вядуцца перагаворы, якія, калі верыць афіцыяльным паведамленьням, знаходзяцца на добрай дарозе.

У цагельніцкім промысьле. Ваеннае і пасьляваеннае нішчэньне лясоў на нашых землях ужо пачынае „вылазіць бокам" у форме падыйманьня цэнаў на дрэва на апал і асабліва на матар'ял будаўляны. На цэны гэтага апошняга мае рашучы ўплыў і спэцыяльная палітыка краёвых экспортэраў лесу заграніцу.

Так ці йнакш, а сягоньня ў шмат мясцох Краю лес, як будаўляны мотар'ял, становіцца мала даступным, асабліва для кругоў шырэйшых. Таму што раз большае значэньне маюць у нас цагельні, у якіх рух цяпер, у параўнаньні з гадамі мінулымі, значна ўзмоцніўся. Дае гэта значныя зыскі уласьнікам цагельняў, таму й работнікі ў іх так-жа жадаюць дабаўкі. На гэтым груньце ў віленскіх цагельнях паміж уласьнікамі і работнікамі дайшло да вострых непаразуменьняў, падчас якіх работнікі нават аб'явілі забастоўку і сарвалі работу. Пад канец мін. месяца работнікі гэтыя вярнуліся да працы, дабіўшыся толькі таго, што іхні заработак будзе паміж 3 зл. і 3 зл. і 60 гр. Аканчальна справу гэту мела вырашыць палюбоўна камісія з двух прадстаўнікоў ад работнікаў і двух — ад уласьнікаў.

Благая мэліорацыя. У нас пад словам „мэліорацыя" блізу заўсяды разумеюць толькі асушку поля ці сенажаці; а гэту асушку робяць найчасьцей усюды адным спосабам: капаюць равы. Часам гэта ўдаецца, а часам выглядае ў практыцы так, як паступак таго хлопчыка з байкі, што хварэючы на развальненьне жывата піў — рыцыну, бо яна таксама— „лякарства." Нешта падобнае сталася ў в. Сьцешыцы(?) у Вялейшчыне. Была там, калі верыць газэтам („Słowo" з 17.X.1937 і 1.VI.1938), сенажаць, на якой сёе-тое расло; а як яе „змэліоравалі," дык сэквэстратары да самыя толькі падаткі ды штрафы апісалі сялянам кароны, сьвіні, а нават кажухі...

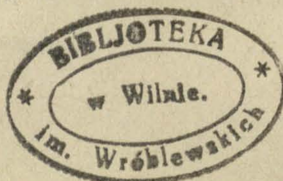
Кірмаш на зёлкі ў Вільні. Сёлета 24—25 чэрвеня ў Вільні арганізуецца Першы Кірмаш на лекарскія зёлкі. Арганізацыяй кірмашу занялася Віленская Прамыслова-Гандлёвая Палата. У часе Кірмашу Інстытут Фармакогнозіі Віленскага Унівэрсытэту арганізуе выстаўку лекарскіх зёлак, якія растуць у Віленшчыне.

Агародніцкая Гімназія ў Вільні. Сярэдняя Агародніцкая Школа ў Вільні (Вільня, вул. Солтанішская 50) з пачаткам 1938-39 шк. году ператвараецца ў Агародніцкую Гімназію. У школу гэту будуць прыймацца кандыдаты па сканчэньні пачаткавай школы III ступня. Уступны экзамін з матэматыкі і польскага языка па праграме пачаткавай школы. Аснаўная аплата за навуку 170 зл. у год,

Складаючы просьбу аб дапушчэньні да экзамінаў, трэба адначасна далучыць гэткія дакуманты: 1. пасьведчаньне школьнае, 2. мэтрыку аб нараджэньні, 3. ўласнаручна напісаны жыцьцяпіс, 4. дзьве фотографіі, 5. лекарскае пасьведчаньне аб прышчэпе воспы, 6. забавязаньне бацькоў ці апякуноў аб тым, што будуць рэгулярна аплачваць належную школе аплату.

„Самапомач" выходзіць раз на месяц
ПАДПІСКА на „Самапомач": на год — 3 зл. Асобны нумар 30 грашоў. Пры выпісваньні на адзін адрэс прынамся 5-цёх экзэмпляроў — па 2 зл. за нумар на цэлы год (за 5 штук 10 зл., а за 10 шт. — 15 зл.).Цэны абвестак паводле ўмовы. Грошы перасылаць „разрахунковым пераказам" на картотэку № 40. Усякія пісьмы адрэсаваць у рэдакцыю: Вільня, Завальная 1. Рэдакцыя адчынена штодзень ад гадз. 13 да 15.

Рэдактар Інж. А. КЛІМОВІЧ. Выдавец: „БЕЛПРЭС"
Беларуская Друкарня ім Фр. Скарыны ў Вільні: Завальная 1.

Шкоднікі нашых садоў і змаганьне з імі.

У нашых садох ёсьць шмат розных шкоднікаў, каторыя вельмі часта робяць шкоды культурам дрэўным, што моцна ўплывае на кішэнь гаспадароў-садоўнікаў. І вось я хачу на гэтым месцы магчыма коратка пазнаёміць нашых садоўнікаў з выглядам найважнейшых, шкадлівых аваднёў (жамяры, палац. Insecta), іхняй біолёгіяй*) і спосабамі змаганьня з імі. Рабіць буду гэта паводле парадку прынятага ў навуковай сыстэматыцы.

І. Клапы (Hemiptera).

З інтэрэсуючых нас авадиёў належаць тутака перад усім: Мядоўкі (Psyllidae). Мошкі (Aphididae) і Шчытковыя мошкі (Coccina).

а) Мядоўкі (*Psyllidae)* — гэта вельмі, дробненькія авадзёнкі, з прыплюшчаным целам, каторыя высысаюць пучкі, а пасьля ўлазяць у іх сярэдзіну У нас выступаюць два гатункі:

Ігрушная мядоўка *(Psylla pyricola* — Först) — належыць да вельмі шкодных для ігруш. Колер: лярваў**) — жоўты, німф — зялёны з бранзовым рысункам, дарослых (*imago*) — жоўты або чырвона-бранзовы ў чорныя паяскі. Зімуюць у форме дарослай у шчэ-

*) Біолёгія — навука аб жыцьці.

**) Усе авадні, у тым ліку і мядоўкі, праходзяць нармальна чатыры разваёвыя ступені: 1. яечка, 2. лярва (вусеніца), 3. пачварка (каўшак або люлечка) і 4. сьпелая форма.

лінах кары, а вясной саміцы складаюць яечкі. Шкоднік гэты расьце вельмі хутка, так, што ў працягу 4-х тыдняў даходзіць ужо да формы дарослай, дзеля чаго за адно лета выступае 4, а нават і 5 пакаленьняў. Пад уплывам іх ссаньня лісты і плады перадчасам ападаюць і дрэвы затрымліваюцца ў разьвіцьці.

Другі гатунак мядоўкі, Яблынная мядоўка (*Psylla mali* — Först) выступае на яблынях, але ў нас вялікіх шкод ня робіць.

Спосабы змаганьня з мядоўкамі галоўным чынам палягаюць на абпырсківаньні зімой дрэў садоўніцкім **karbolineum'am.** Калі гэтага ня зробіцца, то тады трэба вясной нападзеныя дрэвы абпырсківаць іншымі сродкамі, ужыванымі проціў мошак (глядзі ніжэй).

Мошкі (*Aphididae*) — гэта невялікія авадзёнкі, ад 2 да 4 мм. даўжыні, з вельмі кволым целам. Выступаюць яны як формы крылатыя (з чатырма скуркавымі крылкамі) або зусім бяскрылыя. Размнажаньне іх можа адбывацца ня толькі пры помачы самцоў, каторыя найчасьцей зьяўляюцца ўвосені, але і так званым спосабам партэногенэтычным (parthenogenesis), гэта знача без апладненьня. Залежна ад гэтага саміцы складаюць яечкі, або выдаюць жывароднае патомства. Разьвіваюцца вельмі скора, так, што ў працягу аднаго лета выступае некалькі пакаленьняў. Мошкі, жывучы на розных расьлінах, высысаюць з іх сокі, што пры масавых паявах робіць вялікія зьнішчэньні сярод расьлін упраўных і дзеля таго належаць яны да найпаважнейшых аваднёў-шкоднікаў. З мошак падаю такія гатункі:

Яблынная мошка (*Aphis pomi* — De Geer) — гэта дробненькі, ясна — зялёны авадзёнак; высысае пучкі і маладыя лісточкі, каторыя пад уплывам таго ссаньня пачынаюць моршчыцца і скрочывацца, гэтым самым хаваючы цэлыя калёніі мошак ад ворагаў, вялікай сьпекі і т. п. Мошка гэтая ёсьць вельмі паважным шкоднікам, перад усім грозны ў школках маладых дрэвак яблыняў. Яечкі мошкі зімуюць на кончыках галінак.

Агрэставая мошка (*Aphis grossulariae*—Kalt) — зя-

лёнага колеру, з ясна-жоўтымі вусікамі і трубачкамі; у крылатых формаў грудзі чорныя, а брушка зялёнае. Выступае на кончыках галінкаў агрэсту і парэчак у V і VI*). Пад ўплывам іх жыраваньня трончыкі лістоў скручываюцца, а лісты прыціскаюцца да галінак.

Сьліўная мошка (*Hyalopterus pruni—F.*) — гэта вельмі паважны шкоднік сьлівак. Ёсьць ён бруднага жоўта-зялёнага колеру, з цёмнай галоўкай; бывае прычынай скручваньня лістоў.

Вішнёвая мошка (*Myzus cerasi* — F.) — мошка гэтая выступае на маладых сьцяблох і лістох вішняў і чарэшняў. Колеру яна чорна-блішчучага, хоць летам некаторыя пакаленьні ня маюць свайго нармальнага колеру і тады астаюцца чорна-зялёнымі або чорна-бурымі. Вельмі грозны ў школках маладых дрэвак; лістоў ня скручывае.

Апрача пададзеных тутака гатункаў мошак, выступае ў нас яшчэ шмат іншых гатункаў спатыканых радзей.

Спосабы змаганьня з мошкамі.

1) Калі ўжо ўбачым, што лісты скручываюцца, ці заўважым якія іншыя прыметы бытнасьці мошак, або найлепш яшчэ перад гэтым, трэба абпырсківаць дрэва **табачным прэпаратам,** каторы прыгатаўляюць такім спосабам: 400 грам. найгоршай табакі (тытуну), як напрыклад махоркі на 12 літраў вады, гатаваць праз 6 – 8 гадзін, пасьля перацадзіць і дадаць 24 літры вады і 125 грам. шэрага мыла распушчанага ў гарачай вадзе. Гэтым адварам пры помачы абпырсківача трэба распыляць гэтую плыўкасьць на дрэва 3 4 разы, у перарывах па 7—10 дзён, зьвяртаючы галоўную ўвагу, каб добра абпырскаць сподлнія часьці лістоў і маладыя галінкі, дзе найбольш сядзяць мошкі.

2) Вясною шмараваць пні дрэў, а галіны абпырсківаць **вапенным малаком,** якое прыгатаўляюць та-

*) Рымскія цыфры заўсёды азначаюць месяцы.

кім спосабам: каб атрымаць 100 літраў гэтай плыўкасьці, трэба ўзяць каля 6 кілё чыстай добрай выпаленай вапны, усыпаць у які-небудзь кошык і ўсадзіць на момант ў ваду. Пасьля выбраны з вады кошык трэба накрыць мяшком, а калі ўжо вапна рассыпіцца на дробненькі парашок, у той-жа час дадаць да яго вады, разьмяшаць добра, перацадзіць: атрыманая жыжка — гатовая да ўжываньня.

3) Каб перашкодзіць паяўленьню шкоднікаў, ужываецца зімой або ў пачатку вясны, калі яшчэ пучкі не набрыняюць, так званая **карбольная мешаніна**, інача — садоўніцкі карболінэум. Спосаб прыгатаваньня: распусьціць ў гарачай вадзе 200 грам. шэрага мыла і дадаўшы (паступова) 100 грам. неачышчанай карбольнай кіслі, добра вымешаць і даліць да таго яшчэ 12 літраў вады. Ужываць у дзень пагодны, даволі цёплы і калі няма яшчэ на дрэве лістоў.

4) Летам, каб зьнішчыць мошкі ці іншыя авадні, трэба абкурыць сад **табачным дымам.** Раніцай або ўвечары, калі пагода ціхая, найлепш пасьля дождж, трэба парaскладаць кучкі саломы (каля 40 на $^1/_2$ га саду), а на іх — тытуну (адпадкаў), на кожную кучку па 2 кілё, мяркуючы так, каб па падпаленьню гэтых кучак, выходзячы дым абняў цэлы сад і трымаўся там праз які 2 гадзіны.

5) Увосені, калі ўжо лісты апалі, у цёплы і ясны дзень, або вясною, калі яшчэ няма набрыняўшых пучкоў — вельмі добра абпырскаць дрэва якіх 2—3 разы разчынай **сярчану жалеза.** Склад: на 12 літраў вады 1 кілё сярчану жалеза і 1 кілё вапны. Увага: калі ўжо пачынаюць распушчацца пучкі, то гэтай плыўкасьці ня можна ўжываць, бо можа пашкодзіць кволым часьцям расьлін.

6) Таксама добра нішчыць мошкі **мыльна-нафтовая мешаніна,** якую трэба гэтак прыгатаўляць: у 3 літрах гарачай вады распусьціць 100 грам. шэрага мыла, пасьля безперарыву мяшаючы ўліваць паступова 600 грам. нафты, мяшаць найменш 15 мінут, ізноў уліць

3 літры гарачай вады і яшчэ 12 літраў сьцюдзёнай вады. Атрыманую гэткім спосабам мешаніну распырсківаць можна толькі тады, калі яна ёсьць вымешаная і толькі да 6 гадзін па зробленьню. Дзень выбіраць ня вельмі цёплы.

б) Шчытковыя мошкі (*Coccina*) — жывуць найчасьцей на кары дрэў, пад абаронай шчыткоў. Лярвы іх, якія бываюць схаваныя пад шчыткамі няжывых саміцаў-матак, разлазяцца па цэлай расьліне, шукаючы добрага месца жыраваньня. У гэным часе яны безбаронныя, бо яшчэ непакрытыя шчыткамі і таму тады найлепш іх нішчыць. Пасьля яны некалькі разоў ськідаюць скуркі, а саміцы губяць ножкі і робяцца нярухомымі, акрываюцца шчыткамі і па апладненьню самцамі кідаюць пад сябе яечкі і гінуць. Але самцы заўсёды рухавыя, а маючы да гэтага крылкі, могуць лёгка вышуківаць саміцаў. — Шчытковыя мошкі наколываюць кару і высысаюць з расьлін шмат сокаў, дзеля чаго дрэвы слабеюць і менш даюць пладоў, а асобныя галінкі і навет дрэўкі вельмі часта гінуць. Варта зазначыць два гатункі шчытковых мошак:

Яблынны чарвец (*Lepidoraphes ulmi* — L.) на яблынях, менш на іншых дрэвах распаўсюджаны. Шчыток саміц даходзіць да 3-х мм. даўжыні і мае форму укатай коскі, найчасьцей бранзовага ці шэра-бранзовага колеру. Сам авадзень белаваты або жоўты, даўжыні 1 мм.

Агрэставы чарвец (*Lecanium corni* — Bouche) мае шчыток паўкруглы. Паяўляецца на пладовых дрэвах, а так-жа на агрэстах, парэчках і малінах. Вельмі шкодны. — Спосабы змаганьня: падчас зімовага сну дрэў, падаслаўшы на зямлю мяшкі або посьцелкі, аскрабаць кару і абпырскаць дрэва садоўніцкім карболінэумам.

Матылі (*Lepidaptera*)

Характэрныя асаблівасьці матылёў наступныя: поўная перамена хвормы: 1) яечка, 2) лярва, 3) пачварка і 4) сьпелая хворма (*imago*); ссучы губны апарат;

2 пары крылак, пакрытых кволай рознакалёрнай луской, якая лёгка сьціраецца пры датыканьні. Лярвы матылёў завуцца вусеніцамі. Выраслыя матылі жывуць сокам кветак, а вусеніцы — лістамі або дрыўном. Шкодзяць звычайна ў стане вусеніцы.

Нішчацца шкодныя гатункі вусеніц падчас іх жыраваньня, звычайна абпырсківаньнем *парыжскай зеленяй*)*.

Спосаб прыгатаваньня парыскай зелені. Хочучы атрымаць 100 літраў атрутнай жыжкі, бярэцца адпаведная колькасьць парыжскай зелені (колькасьць падаецца далей) і робіцца з вадой рэдкая папка (цеста).

Асобна прыгатаўляецца вапеннае малако з чыстай, добрай, нягашанай вапны. Да гэтага перш працэджанага малака ўліваецца дробнымі часьцямі папка з парыжскай зелені, цэлы час мяшаецца, і гэтак атрымліваецца жыжка, каторай трэба абпырсківаць дрэвы, нападзеныя шлоднікамі.

Колькасьць зелені і вапны, якую трэба браць на 100 літраў вады, залежыць ад жывучасьці шкодніка, кво асьці самай расьліны, а так-жа і ад пагоды.

Звычайна абпырскуючы кволыя расьліны, бярэцца на 100 літраў плыўкасьці толькі 60 грамаў зелені 450 грамаў вапны:

для ігруш — 80 гр. зелені і 500 гр. вапны
„ яблыні —100 да 120 гр. зелені і 700 гр. вап.
„ вінаграду і паркавых дрэў — 150 да 200 гр. зелені і 1.000 гр. (кілё) вапны і г. д.

Вапна аслабляе сілу арсэнавай кісьлі, якая парыць расьліну.

Каб спраўдзіць, ці жыжка добрая, ці яна не замоцная, трэба на пару мінут акунуць у ёй чысты, сталёвы нож. Калі нож ня зьменіць колеру, дык жыжку гэтую можна ўжываць; калі-ж нож шчарнее, тады да

---

*) Парыжская зелень гэта парашок зялёнага колеру, складзены з аршэніку і медзі, дзеля чаго ёсьць ён сільнай атрутай.

жыжкі трэба дадаць яшчэ вапны і зрабіць пробу другі раз.

УВАГА: парыжская зелень зьяўляецца моцнай атрутай нятолькі для вусеніц, але і для самага чалавека; дзеля таго прыгатаўляць гэтую плыўкасьць трэба вельмі асьцярожна.

Іншыя спосабы барацьбы з вусеніцамі будуць пададзеныя пры паасобных гатунках шкоднікаў.

Шыпшыніца (*Aporiacrataegi*—L.) — складае яечкі на споднім паверхні лістоў; вусеніцы жыруюць да восені, зімуючы пасьля ў скручаным лістку (у адным лісьце адна вусеніца!) у г. зв. „зімавых гнёздах." Збуджаныя вясною робяць далёка больш шкоды, зьядаючы маладыя лісты і пучкі

Златагузка(*Euproctis chrysorrhoea*—L.)— жыцьцё падобнае да папярэдняга гатунку, вусеніцы зімуюць у скручаных лістох, злучаных з сабою павучыньнем.

Спосабы барацьбы з гэтымі двума гатункамі наступныя: 1) абпырсківаньне дрэў у часе жыраваньня вусеніц, гэта знача вясною і ў другой палавіне лета — парыжскай зеленяй; 2) зьбіраньне ўвосені або зімой „зімавых гнёздаў" і нішчэньне іх.

Абручніца (*Malacosoma neustria*—L) складае яечкі на маладых галінках, робячы з яечак як-бы пярсьцёнкі. Вясною з гэтых яечак выклёўваюцца вусенічкі, каторыя жыруюць спачатку грамадамі, пасьля паасобна, аб'ядаючы лісты дрэў. *Змаганьне* з гэтым гатункам:

1) нішчэньне познаю восеняй або зімой яечак, абразаючы галінкі дрэў. на каторых паскладаныя яечкі.

2) нішчэньне вясною гнёздаў з вусеніцамі (калі яны жыруюць грамадою)

3) страсаньне вусеніц на падасланыя пад дрэва посьцелкі

4) абпырсківаньне нападзеных дрэў парыжскай зеленяй.

Шкоднік пядзямер (*Cheimatobia brumata—L.*)— увосені самкі з недаразьвінутымі крыламі (няздольныя да лятаньня) выходзяць з пачварак схаваных у зямлі,

узлазяць на пладовыя дрэвы і складаюць яечкі на лусцэ пучкоў. З яечак вясною выклёўваюцца вусеніцы, якія нішчаць лісты і кветкавыя пучкі.

Спосабы барацьбы з гэтым гатункам такія:

1) закладаць у пачатку кастрычніка л і п к і я п а я с к і на пні дрэў. Паяскі гэтыя з васковай паперы прывязваюцца моцна да пня так, каб самка матыля не пралезла пад паяском. Леп размазываць у верхняй часьці паяскоў. З гатовых ліпкіх жыжак у прадажы найлепшы ёсьць „Lep sadowniczy" фірмы „Azot;"

2) пачваркі можна нішчыць пракапываючы пад дрэвамі ўвосені зямлю;

3) жыруючыя вусеніцы можна атруціць, абпырсківаючы дрэва парыжскай зеленяй.

Зімчук лістаед (*Hibernia defoliaria — L.*) — так-жа шкодны, выступаючы часта ў вялікіх колькасьцях. Спосаб жыцьця вельмі падобны да жыцьця гатунку папярэдняга, таксама і спосабы барацьбы; толькі ліпкія паяскі на яго трэба закладаць у другой палавіне верасьня.

П л а д о ў к а я б л ы ч н а я (*Laspeyresia pomonella — L.*) — выклікае г. зв. „чарвівасьць" пладоў — яблыкаў і йгруш. З зложаных летам яечак выклёўваюцца вусенічкі і ўгрызаюцца ў нутро пладоў яблынь і йгруш, робячы ў іх ходы. Вырасшыя вусеніцы робяць сабе у шчылінах кары белыя вопрадні, дзе і зімуюць.

Спосабы барацьбы з гэтымі двума гатункамі наступныя: 1) саскробываньне і паленьне каравіны з пнёў і сукоў дрэў перад вясною, 2) абпырсківаньне кароны дрэў парыжскай зеленяй, пасьля таго, як ападуць кветкавыя пялёсткі, 3) закладаньне п е р а в я с л а ў з с а л о м ы, калі ўжо пачнуць ападаць першыя рабачлівыя яблыкі ці йгрушкі. Выбіраць пасьля з перавяслаў вусеніцы робячыя вопрадні, і нішчыць.

Я б л ы н н а я м о л ь, (*Hyponomeuta malinella — Zell*) — распаўсюджаны шкоднік у нашых садох. У жніўні выклёўваюцца з зложаных яечак вусенічкі, каторыя пасьля перазімаваньня точаць лісты і іх згрызаюць. Жыруючы разам твораць павучынныя гнёзды з рась-